

Muinsuskaitseameti juhend kohalikele omavalitsustele linna/valla üldplaneeringu koostamise ja keskkonnamõju strateegilise hindamise algatamise kohta

1. Sissejuhatus

Põhiseaduse kohaselt on Eesti riigi eesmärk ja ülesanne tagada rahvuse, keele ja kultuuri säilimine läbi aegade. Kultuuripärand on meie kultuuri ja identiteedi oluline osa, millest moodustuvad mälumaastikud toovad füüsiliselt nähtavale ajaloo kihistused. Eesti väiksusest hoolimata on mälumaastikud piirkonniti erinevad, mis annab kohalikele omavalitsustele võimaluse piirkondade arengu suunamisel ning konkurentsieeliste loomisel sellega arvestada ja selle kaudu eristuda. Kultuuripärandi väärtustamine, arendamine ja säilitamine on ühtaegu ühiskonna ühine kohustus ja võimalus.

Kultuuripärand ja sellega seotu on taastumatu ressurss, kord hävinut enam tagasi ei saa. Inimtegevus on sajandeid koondunud samadesse paikadesse, selle jäljed on enamasti tajutavad ja nähtavad, kuid vahel säilinud ka peidetult (nt arheoloogia). Meieni jõudnud kultuuriväärtuste teadvustamine, väärtustamine ja hoidmine on vajalik, et anda see võimalikult tähenduslikult ja terviklikult edasi järgmistele põlvetele ning garanteerida neilegi mitmekesine ja mälu kandev elukeskkond.

2. Lähtealused

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus (KOKS) ja Euroopa kohaliku omavalitsuse harta annavad kohalikele omavalitsustele (KOV) oma territooriumil kohaliku elu küsimuste osas planeerimisautonoomia. KOV-il on nii õigus kui ka kohustus korraldada enda territooriumil ruumilist planeerimist, sh:

- korraldada üldplaneeringu koostamisel koostöö ja tagada eri huvide tasakaalustatud arvestamine ning planeerimisseaduse (PlanS) ptk 2 põhimõtete rakendamine;

- sh rakendada teabe piisavuse põhimõtet ehk võtta üldplaneeringu koostamisel arvesse asjakohaseid ruumilist arengut mõjutavaid strateegiaid, riskianalüüse, kehtivaid planeeringuid, arengukavasid ning teisi ruumilist arengut mõjutavaid dokumente ja muud asjakohast teavet (PlanS § 11);

Muinsuskaitseadus (MuKS) annab kohalikule omavalitsusele suunise arvestada mälestiste ning laiemalt kultuurpärandiga, mille säilimiseks on avalik huvi (sealhulgas tagada sellega arvestamine oma territooriumil ruumilise planeerimise protsessides).

2.1. Muinsuskaitseaduses ja planeerimisseaduses sisalduvad põhimõtted

Muinsuskaitseadus (MuKS) on muinsuskaitse valdkonda reguleeriv seadus, mis tegeleb nende küsimustega, mida planeerimisseadus või ehitusseadustik ei käsitle. Seaduse § 3 sõnastab muinsuskaitse põhimõtted üldise väärtusruumi loomiseks. Teiste põhimõtete hulgas on välja toodud, et riik ja kohaliku omavalitsuse üksused arvestavad kultuuripärandi kui avaliku väärtusega ning teevad omavahel koostööd, et toetada kultuuripärandi säilimist ja kasutuses hoidmist (MuKS § 3 lg 7). Riigi ülesandeid on siinkohal silmas peetud laiemalt, mitte pelgalt mälestiste säilimise tagamine, vaid pärandi seos nt riigikaitse, tervishoiu, maanteede ehituse jt valdkondade arendamise ja regionaalse arenguga (ka ruumilise planeerimisega).

Planeerimisseaduses (PlanS) on sõnastatud planeerimise põhimõtted (PlanS §-d 8–12), **mis suures osas kattuvad muinsuskaitse põhimõtete ja toetavad neid**. Muinsuskaitse põhimõtete järgimine toetab otseselt PlanS § 8 sõnastatud elukeskkonna parendamise põhimõtet – eesmärk on luua eeldused kasutajasõbraliku ning turvalise elukeskkonna ja kogukondlikke väärtusi kandva ruumilise struktuuri olemasoluks ja säilitamiseks ning esteetilise miljöö arenguks.

Samuti haakuvad muinsuskaitse põhimõtted selgelt kestliku kahanemise põhimõtete, säästva arengu printsiipidega ja säästliku maakasutuse põhimõtetega (PlanS § 12), mille kohaselt peab planeerimisel võimaluse korral soodustama varem kasutuses olnud või ebapiisavalt kasutatud alade otstarbekamat kasutamist ning eelistama keskkonnasäästlikke ja energiatõhusaid lahendusi.

Muinsuskaitsealises ja keskkonna kestlikkuse seisukohalt¹ on olemasoleva pärandi kasutuses hoidmine ja kaasaja vajadustele kohandamine pikas perspektiivis alati kasulikum kui vana lammutamine ja uute hoonete rajamine. Head näited pärandi kasutuses hoidmise ja uues funktsioonis

¹ Valik ülevaateartikleid:

✓ [Sustainable community management in Estonia: reflections on heritage projects on Kihnu island, in Viljandi county, and in various protected areas](#) (2015)

kasutusse võtmise võimalikkusest on näiteks: meremuuseum Tallinna vesilennukite angaarides, Tselluloosi ja Rotermanni tööstuskvartali ja Noblessneri laevatehase piirkonna uuenemine, Heimtali ringtalli spordihooneks kohaldamine. Paljudes mõisates on koolid: näiteks Väana mõisa peahoones kool, töllakuuris spordihoone, Moostes kool ja kultuurikojad-käsitöökojad, Olustveres toimib peahoone esindushoonena, teistes hoonetes on maamajanduskooli käsitöö-, klaasi-, leiva- ja meekoda. Mitu mõisakompleksi on kohandatud majutuseks, ürituste korraldamiseks, spaaks: näiteks Mäetaguse mõisa peahoone tegutseb esindushoonena, abihoonetes on söögikoht, spaa, käsitöökoda, Kõue-Triigi mõisas on esindushoone, toidukoht, majutus, kõrvalhoonetes majutus, toimuvad etendused, Vihulas on toitlustus, hotell, spaa jm.

Samuti näeb planeerimisseadus üldplaneeringuga lahendatava ülesandena ette miljööväärtuslike alade ja üksikobjektide kui kohaliku tähtsusega kultuuripärandi säilitamise meetmete ja kasutustingimuste määramise (PlanS § 75 lg 1 p 16 ja 17).

2.2. Rahvusvaheliste konventsioonide² põhimõtted

Planeeringute koostamisel tuleb lähtuda teabe piisavuse põhimõttest (PlanS § 11), mis näeb ette, et planeerimisalase tegevuse korraldaja peab planeerimisel arvesse võtma ruumilist arengut mõjutavaid dokumente ja muud asjakohast teavet. Seega tuleb üldplaneeringu koostamisel arvestada muu hulgas ka rahvusvaheliste konventsioonide ja kokkulepetega, millega Eesti riik on ühinenud (nt Euroopa Maastikukonventsioon, Arheoloogiapärandi kaitse Euroopa konventsioon).

Euroopa maastikukonventsioon jõustus Eesti suhtes 1. juunil 2018. Konventsiooni kohaselt ei ole maastik pelgalt loodus ega lõpe linnapiiriga, vaid on hoopis laiem: inimese tajutav ala, mille omadused on tekkinud loodusliku ja/või inimtegevuse tulemusena või nende koosmõjus. Konventsioon

-
- ✓ [Preserving historical buildings: the most sustainable thing is not to build new stuff](#)
 - ✓ [Demolition versus Deep Renovation of Residential Buildings: Case study with environmental and financial evaluation of different construction scenarios.](#) (2016)
 - ✓ [Should I demolish and rebuild or renovate my house?](#)
 - ✓ [Renovate or knock down and rebuild: which is more cost-effective?](#) – tsiteeritakse „It is impossible to truly reproduce the authenticity of genuinely old buildings and it's often important to try to keep the building's fabric, both for exterior character and interior features.“
 - ✓ [Heritage building preservation vs sustainability? Conflict isn't inevitable](#)
 - ✓ [Renovation versus demolition of old dwellings. Comparative analysis of costs, energy consumption and environmental impact.](#) (2011)
 - ✓ Eesti Arhitektide Liidu kuraatorinäitus, mis püstitab küsimuse, kas ja kuidas peaks arhitektuur reageerima ärevatele teadetele meie koduplaneedi ülekuumenemisest: <http://liginull.info/>.

² Vt Ülemaailmse kultuuri- ja looduspärandi kaitse konventsioon (edaspidi: *Euroopa maastikukonventsioon*). Artikkel 1 (RT II 1995, 10, 53), Euroopa arhitektuuripärandi kaitse konventsioon. Artikkel 1 (RT II 1996, 36, 133) ja Arheoloogiapärandi kaitse Euroopa konventsioon. Artikkel 1 p 3 (RT II 1996, 36, 134).

rõhutab kohaliku tasandi otsuste olulisust maastiku kaitsel, planeerimisel ja korraldamisel. Maastik on tervik ja sellega tuleb ruumilise planeerimise otsuste tegemisel arvestada.

Arheoloogiapärandi kaitse Euroopa konventsioon³ jõustus Eestis 29. oktoobril 1996. Konventsioonis tõdetakse, et arheoloogiapärand on inimkonna ajaloo tundmise seisukohalt määrava tähtsusega, kuid samas tõsise halvenemise ohu ohtrate planeerimiskavade, loomulike riskide, salajaste ja mitteteaduslike kaevamiste ning avalikkuse ebapiisava teavitamise tõttu. Leitakse, et arheoloogiapärand kui Euroopa kollektiivse mälu allikas ning ajaloolise ja teadusliku uurimistöö vahend säiliks paremini, kui see peegelduks linna- ja maa-alade planeerimises ning kultuuri arengu poliitikas. Selleks tuleb osalisriikidel kindlustada, et keskkonda mõjutavate projektide hindamisel ning neil põhinevate otsuste tegemisel võetaks arvesse arheoloogilisi leiupaiku ja nende ümbrust ning kaasataks arheoloogid planeerimiskavade koostamisse.

2.3. Maakonnaplaneeringust lähtumine üldplaneeringu koostamisel

Üldplaneeringute koostamisel tuleb aluseks võtta maakonnaplaneeringu tingimused ja suunised (PlanS § 55 lg 2), et tagada kohaliku planeeringu kooskõla riiklike huve väljendava planeeringu ja strateegiliste arengudokumentidega. Üldplaneeringute koostamisel nii maakonnaplaneeringu kui ka muude riigi strateegiliste dokumentidega arvestamist toetab ka PlanS § 10 lg 3, mis näeb mh ette, **et kohalikku huvi väljendav planeering peab olema kooskõlas riiklike huve väljendava planeeringuga ning vajaduse korral teiste ruumilist aspekti väljendavate strateegiliste dokumentidega.** Üldplaneeringu koostamisel sobitatakse KOV-i arenguvisionid riigi ja maakonna tasandi üldiste arengupõhimõtete ja suundumustega. Seega, kui maakonnaplaneeringus on määratud kultuuripärandi säilitamise üldised põhimõtted vm, tuleb neid üldplaneeringu koostamisel arvesse võtta.

Eristada tuleb maakonnaplaneeringuga antavaid tingimusi ja suuniseid. Tingimused on üldplaneeringu koostamisel järgimiseks ja teatud juhtudel täpsustamiseks. Suuniste osas on KOV-il õigus ja kohustus kaaluda nende järgimise ulatust ning kohandamist KOV-i vajadustele vastavaks. Enne üldplaneeringu koostamist tuleb välja selgitada, millised tingimused ja suunised on maakonnaplaneeringuga seatud Suuniste osas tuleb kaalutluste alusel tehtud valikuid põhjendada.

³ Arheoloogiapärandi kaitse Euroopa konventsioon. Preambul, artiklid 1–5 (RT II 1996, 36, 134). Vt ka Euroopa Nõukogu soovitus nr R (89) 5 arheoloogiapärandi kaitset ja esiletõstmist linnade ja maapiirkondade planeerimisel (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804cb892).

Näiteks Jõgeva maakonnaplaneeringus on tingimus: *tagada tuleb Peipsi kallastel ja Peipsisse suubuvate jõgede kallastel suudme lähedal arheoloogiapärandi säilimine algsel asukohal. Sellel eesmärgil tuleb Peipsiäärsete sadamate arendus- ja süvendustöödel (ka juba olemasolevates väikesadamates) võtta kasutusele meetmed uppunud arheoloogiapärandi säilimiseks, teha asjakohaseid uuringuid ja hinnata mõju kultuuripärandile.*

Ja samas (Jõgeva maakonnaplaneeringu seletuskirjas) on suunis: *Piirkondades, kus arheoloogiamälestiste kontsentratsioon on suur, tuleb arvestada mälestistele sobiliku keskkonna säilitamisega ning asjaoluga, et muinas- ja keskaegsete asustuskeskuste läheduses võib olla veel leidmata kultuuriväärtusi (asulakohti, kalmeid, rauasulatuskohti jms). Mälestiste rühmale sobilik keskkond on traditsiooniline ajaloolise asustusstruktuuriga maastik.*

3. Üldplaneeringu kooskõlastamine ja soovitude andmine

Üldplaneeringute kooskõlastamise nõuded on toodud PlanS-is. Üldise põhimõttena kooskõlastatakse planeering valitsusasutustega, kelle valitsemisalas olevaid küsimusi planeering käsitleb. Kooskõlastamata jätmine saab tugineda vaid vastuolule õigusaktiga või kõrgema astme planeeringuga. Planeeringute kooskõlastamise nõuete täpsustamiseks on Vabariigi Valitsus kehtestanud 17.12.2015 PlanS-i alusel määruse nr 133 „Planeeringute koostamisel koostöö tegemise kord ja planeeringute kooskõlastamise alused”, mis näeb ette, et planeering, sh üldplaneering tuleb kooskõlastada Muinsuskaitseametiga kui planeeringualal asub avalik veekogu, muinsuskaitseala, kinnismälestis või nende kaitsevöönd.

Oluline on mõista, et kohalik omavalitsus kehtestab üldplaneeringuga maakasutustingimused ning arvestab kultuuripärandi kui avaliku huviga (vajadusel ka prognoosimata arheoloogiapärandi analüüsiga) planeerimislahenduse välja töötamisel.

PlanS-i kohaselt on kooskõlastajal õigus esitada planeeringu kohta arvamusi (soovitus, ettepanek, vms), kuid erinevalt kooskõlastusest ei ole arvamus planeeringu koostamise korraldajale siduv. Kultuuripärand ei ole üksnes muinsuskaitsealade alusel kultuurimälestiseks tunnistatud objektid ja alad, vaid kultuuriväärtuslik keskkond laiemalt. Kultuuripärandi valdkonna asjatundjana oleme lisaks üldplaneeringu kooskõlastamisele valmis abistama üldplaneeringu koostajaid soovitude, nõu ja juhustega.

Järgnevas juhises on alapunktis 3.1 antud MuKS-ist tulenevad nõuded üldplaneeringu koostamiseks. Alapunktis 3.2 on antud soovitused ja ettepanekud üldplaneeringus kultuuripärandi valdkonna kajastamiseks ja parema planeerimislahenduse saamiseks, mis ei ole kooskõlastamisel siduvad.

3.1. Muinsuskaitseadusest tulenevad nõuded üldplaneeringu koostamisel (kooskõlastamise alus)

Linna/valla üldplaneeringu koostamisel tuleb arvestada riikliku kaitse all olevate kultuurimälestiste ja nende kaitsevöönditega.

Mälestiste nimekirja leiab Kultuurimälestiste registris (www.register.muiinas.ee), millel on olemas riskiasutus Maa-ameti põhikaardiga – mälestiste ja nende kaitsevööndite paiknemine on näha Maa-ameti põhikaardi kultuuriväärtuste kaardikihil. Mälestiste piiride kohta tekkivate küsimuste korral palume ühendust võtta Muinsuskaitseameti vastava maakonna nõuniku või kartograafianõunikuga.

Muinsuskaitseliste küsimuste üldplaneeringus kajastamise vajadus tuleneb MuKS-i §-st 3 ja PlanS-i §-s 8–12 toodud põhimõtetest (vt ka siinse juhendi punkti 2.1). Samuti aitab kajastamine kaasa planeeringu selguse ja üheselt mõistetavuse tagamisele, mille nõue tuleneb samuti PlanS-ist (§ 3 lg 2).

Muinsuskaitse teemade puhul on oluline märkida, et kohalik omavalitsus ei kehtesta muinsuskaitselisi küsimusi, mis tulenevad MuKS-ist või on MuKS-i kohaselt Muinsuskaitseameti otsustada (nt mälestisele juurde või peale ehitamise ning muinsuskaitseala ja selle kaitsevööndi piiride muutmise võimalusi). Üldplaneeringu koostamisel võetakse arvesse MuKS-i kui planeerimise erinormi mälestiste ja muinsuskaitseala ruumilise arengu suunamisel ning Muinsuskaitseameti üldplaneeringu koostamisele tehtud ettepanekuid ja muinsuskaitseala olemasolul üldplaneeringule koostatud muinsuskaitse eritingimusi.

Üldplaneeringu koostamisel ka kultuuripärandiga arvestamise ja Muinsuskaitseametiga koostöö tegemise nõue tuleneb ka MuKS-i § 3 lg-st 7, mis näeb ette, et riik ja kohaliku omavalitsuse üksused arvestavad oma ülesannete täitmisel kultuuripärandi kui avaliku väärtusega ning teevad omavahel koostööd, et toetada kultuuripärandi säilimist ja kasutuses hoidmist. Seega on kohaliku omavalitsuse ülesanne teha Muinsuskaitseametiga üldplaneeringu koostamise käigus koostööd, milles kokku lepitud maakasutuse valdav otstarve ning ehitus- ja kasutuspiirangud kajastatakse üldplaneeringus. Muinsuskaitseala olemasolu korral lepatakse muinsuskaitseala puudutavad küsimused kokku muinsuskaitse eritingimuste koostamise ja kooskõlastamise, aga ka muinsuskaitseala kaitsekorra koostamise käigus (vt lisaks juhendi p 3.1.2.). Kohalikul omavalitsusel ja üldplaneeringu koostajal on õigus, võttes arvesse planeeringu vormistamise nõudeid, eristada üldplaneeringus kaardikiht/-kihid, mida üldplaneeringuga ei kehtestata, vaid mis on olnud aluseks linna või valla ruumilise planeerimise suunamisel ja planeerimisotsuste tegemisel.

3.1.1. Riiklikud kultuurimälestised

Mälestised näitavad piirkonna kultuurimaastiku ajalist mitmekihilisust, mistõttu tuleb planeerimisel lähtuda mälestisi säästvast põhimõttest ning arvestada nende kui avaliku väärtusega (MuKS § 3 lg 7). Korrastatud ja hoitud kultuuriväärtused loovad parema ja atraktiivsema elukeskkonna, mis aitab kaasa elukvaliteedi tõusule, loob töökohti, elavdab majandust ja kasvatab piirkonna konkurentsivõimet. **Mälestiste kasutuses hoidmine ja kasutuseeta mälestistele funktsiooni leidmine peab olema valla üldplaneeringus käsitletav teema. Arheoloogiamälestised võimaldavad aktiivse põllumajanduse piirkondades tagada suurte põllumassiivide liigendatust, mis on oluline ökoloogilise mitmekesisuse ja elurikkuse säilimiseks.**

Näiteks kui haldusreformi tulemusena, elanikkonna vähenemise tõttu, teenuse iseloomu muutumise tõttu või muul põhjusel jäid/jäävad tühjaks valla- ja/või koolimajad, raudteejaamad vms ehitised, mis kujundavad piirkonna identiteeti ning on mälestised, on üldplaneeringu ülesanne otsida neile uut sobivat funktsiooni ja kasutust.

Näiteks kui kohalik omavalitsus kaalub spordikompleksi ja staadioni rajamist, siis eelisjärjekorras kaalutakse selle funktsiooni lisamist mälestiseks olevale hoonele (koolimajale, vallamajale, kultuurimajale vms), rääkides üldplaneeringu koostamise käigus võimaliku juurdeehituse mahu ja asukoha läbi Muinsuskaitseametiga, koostades selleks vajadusel üldplaneeringu käigus muinsuskaitse eritingimusi.

Omavalitsustes, kus ei ole muinsuskaitseala, tuleb riikliku kaitse all olevaid kultuurimälestisi käsitleda üldplaneeringu seletuskirjas eraldi peatükina.

Muinsuskaitseamet soovib käsitleda üldplaneeringu seletuskirjas arengualade kultuurimälestisi tabeli vormis (vt lisa nr 1) või nimekirjana, kus hinnatakse mälestise tehnilist seisundit, kasutusfunktsiooni, leevendusi, kavandatavaid tegevusi jm, kui üldplaneeringu alal on hoomatav hulk mälestisi või mälestisi saab liigiti grupeerida (nt lohukividele, monumentide kaupa, lisa 2). Kogu mälestiste nimekirja võib vajadusel esitada planeeringu või KSH lisana. Üldplaneeringu kaartidel tuleb tähistada maa-alalised mälestised alana, üksikmälestis näidata punktina. Kaardimaterjali väljatrükil võivad mälestised olla tähistatud eristuva leppemärgiga.

Avatud maastikel asuvate kultuurimälestiste (nt kirikud, tuuleveskid, tuletornid, mõisa peahoone, taluhäärberid jm) vaatesektorid või -koridorid tuleb kanda kaardile. Avatud maastikul vaatesektoritesse mitte kavandada ehitusalasid või mastaabilt suuremaid hooneid. Üldplaneeringuga tuleb seada põhimõtted mastaabi ja funktsiooni osas olevate vastuolude leevendamiseks avatud maastike vaatesektorites või kultuurimälestiste vahetus läheduses ning leida tasakaalustatud planeerimislahendus.

KMH kohustusega aladel (ka juhul kui KMH nõudest loobutakse) tuleb Muinsuskaitseametilt küsida, kas vajalik on teha arheoloogiline uuring või võib sellest loobuda (MuKS-i § 31 lg 3).

3.1.2. Muinsuskaitsealad

Kohalikes omavalitsustes, kus on kehtestatud muinsuskaitsealad (Haapsalu, Kuressaare, Lihula, Paide, Pärnu, Rakvere, Tallinn, Tartu, Valga, Viljandi ja Võru linnade ajaloolised keskused ning Rebala põllumajanduslik kultuurmaastik), tuleb üldplaneeringu koostamisel koostada ja arvestada üldplaneeringu muinsuskaitse eritingimustega (PlanS § 74 lg 6, MuKS § 61).

Muinsuskaitse eritingimused üldplaneeringule tuleb koostada üldplaneeringu algatamise järgselt, enne üldplaneeringu vastuvõtmist. Üldplaneeringu muinsuskaitse eritingimuste ülesanne on kindlustada, et planeeritaval maa-alal kavandatavad muudatused aitavad tagada muinsuskaitseala või kinnismälestise säilimise ja kaitsevööndiga seatud eesmärgid (MuKS § 61 lg 1). Üldplaneeringu muinsuskaitse eritingimused koostab pädev isik, need kooskõlastatakse Muinsuskaitseametiga ja nende koostamise kulud katab tellija.

Muinsuskaitseameti nõusolekul ei pea eritingimusi koostama juhul, kui kavandatav tegevus ei muuda oluliselt väljakujunenud ruumilist olukorda või muinsuskaitseala säilimist ja vaadeldavust.

Üldplaneeringu muinsuskaitse eritingimuste sisunõuded on määratud kultuuriministri määruses Üldplaneeringu ja detailplaneeringu muinsuskaitse eritingimuste koostamise kord. Vastu võetud 24.04.2019 nr 15 <https://www.riigiteataja.ee/akt/129042019001>.

Muinsuskaitseala ja selle kaitsevöönd: muinsuskaitsealale avanevad vaatesektorid ja -koridorid tähistada üldplaneeringu kaartidel aladena, sest nendel aladel võivad kehtida vastavalt üldplaneeringu muinsuskaitse eritingimustele (uus)hoonestuse kõrguse ja mahu piirangud.

Hetkel tuleb arvestada asjaoluga, et 1. maist 2019 jõustunud MuKS näeb ette kõigile muinsuskaitsealadele 2023. aastaks seniste põhimääruste asemele kaitsekordade koostamise. Muinsuskaitseamet on 2019. aastal, koostöös kohalike omavalitsustega, nende protsessidega alustanud. Täpsem ja ajakohane info on leitav Muinsuskaitseameti kodulehelt: <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/muinsuskaitsealade-kaitsekorralduskavade-koostamine>.

Kaitsekordade koostamise käigus võib muutuda nii senise muinsuskaitseala kui ka selle kaitsevööndi piir/ala ning iseloom, täpsustada vaatesektorid ja -koridorid alale ja alalt ning ehitustingimused ja -piirangud muinsuskaitseala ehitistele, sõltuvalt neile kaitsekorra koostamise käigus antavatest väärtusklassidest.

Seega võib juhtuda, et üldplaneeringus kajastatud muinsuskaitsealaga seotud tingimused muutuvad kaitsekorra valmimise tõttu ning üldplaneeringusse tuleb sisse kirjutada asjaolu, et pärast üldplaneeringu kehtestamist kehtestatav muinsuskaitseala kaitsekord on edasisel planeerimisel ja projekteerimisel aluseks olev dokument ning üldplaneering on selles osas pelgalt informatiivne.

3.2. Muinsuskaitseameti ettepanekud ja soovitused muudes kultuuripärandit puudutavates teemades parema planeerimislahenduse saamiseks (kooskõlastamisel mittesiduv)

Muinsuskaitseamet kultuuripärandi valdkonna asjatundjana soovib üldplaneeringu koostamisel kaardistada ja arvestada järgmisi teemasid, mis vajavad planeeringu elluviimisega kaasneva võimalike mõjude hindamist, et tagada planeeringualal säästva arengu põhimõtteid järgiv ja kultuurimaastiku ajalise mitmekihilisust säilitav elukeskkonna parendamine.

3.2.1. Veel avastamata arheoloogiapärandi prognoosimine

Üldplaneeringu koostamisel tuleb silmas pidada, et lisaks riigi kaitse all olevatele arheoloogiamälestistele on maastikul palju juba avastatud⁴ või avastamata arheoloogiapärandit, millega arvestamine tagab kultuurimaastiku ajalise mitmekihilisuse säilimise. Arheoloogiapärandit kui inimtekkelisi või selge inimõjuga kohti võib olla kõikjal, kuid nende paiknemise tõenäosust on paljudel puhkudel võimalik maastikku analüüsides prognoosida. Näiteks juba teada olevate muinas- või keskaegsete asustuskeskuste lähedalt või samatüübiliselt maastikult on tõenäosus avastada varasemate inimeste elu- ja matmispaiku (nt mere, järvede ja jõgede rannamoodustistelt kiviaegseid asulakohti, vanade külade lähedal liivastelt küngastelt külakalmistuid jne). Arheoloogiapärandi seisundit ja säilimist võib mõjutada senise maakasutuse muutmine, eeskätt ehitus-, kaeve- või muu mullatöö (nt kaevandused, suured taristuobjektid, ulatuslikud uued elamu- ja tööstusalad, jõesuudmete süvendamine jms).

Praeguse praktika kohaselt arheoloogiapärandi prognoosimist üldplaneeringutes pole tehtud, mistõttu ilmnevad arheoloogilised väärtused alles tööde käigus⁵. Selle tulemusena hävineb sageli suur osa kultuurikihist, samuti on tööde seiskamine ehitusfaasis tööde tellijale kõige kulukam ning

⁴ Muinsuskaitseametile teada olevalt on arheoloogiaarhiivides infot enam kui 1500 arheoloogilise paiga kohta, mida ei ole ressursi puudusel jõutud kultuurimälestisena või arheoloogilise leiukohana riigi kaitse alla võtta. Selliseid paiku lisandub aastas tänu arheoloogide maastiku-uuringutele ja hobiotsijate tegevusele u 100–150 tk aastas.

⁵ Näiteks 2018. aasta suvel Harjumaal Saarnakõrves märkasid ehitajad inimluid alles siis, kui 2/3 keskaegsest külakalmistust oli juba hävinud, säilinud osast puhastati päästeuuringute käigus välja 142 luustikku või haualohku.

uuringutega (sh ehitustöö seiskamisega) seotud kulud jäävad sageli ainult eraomaniku kanda. Samas kuuluvad arheoloogilised leiud ühiskonnale tervikuna.

Pärandi hävimise ja ehitusfaasis tehtavate suurte kulutuste ära hoidmiseks on põhjendatud ja otstarbekas näha ette arheoloogiapärandiga seotud riskide maandamine üldplaneeringu ja sealt edasi detailplaneerimise staadiumis, sest mida varem ollakse muudatuste planeerimisel teadlik, kus võib välja tulla arheoloogiapärandid, **seda suurem on võimalus teha planeerimise käigus paremaid valikuid, mis kahjustaks vähem pärandit ning optimeeriks kulutusi ehitusfaasis.**

Eelnevast lähtuvalt soovitame tungivalt aladel, kus üldplaneeringuga kavandatakse senise maakasutuse muutust, mis toob endaga kaasa ulatuslikke kaevetöid, prognoosida üldplaneeringu koostamise käigus **tõenäolisi arheoloogiliselt väärtuslikke alasid** (PlanS § 75 lg 1, p 17; MuKS § 31 lg 3; ÜP nõustik ptk 4.7.1; arheoloogiapärandi kaitse Euroopa konventsioonis toodud põhimõtted⁶).

Prognoosi tegemisel saab lähtuda juba riigi kaitse all olevatest arheoloogiamälestistest ja arheoloogiliste leiukohtade kontsentratsioonialadest, samuti arheoloogia arhiivides olevatest andmetest ning **ajalooliste kaartide ning tänapäevase reljeefi- ja maakasutuskaartide analüüsist.**

Arheoloogiliselt tundlike alade kandmisel üldplaneeringu joonisele ja seletuskirja tuleb silmas pidada kahte teataval määral vastuolulist asjaolu:

- 1) ÜP-ga tuleb tagada, et juba teadaolevad, kuid veel riigi kaitse alla mitte jõudnud piirkonnad võetaks edasisel planeerimisel täiel määral arvesse, et hoida ära sellistes paikades ilma uuringuteta kaevetööd, mille käigus muistiseid enne tööde seiskamist rikutaks või hävitataks;
- 2) planeeringu joonis ja seletuskiri peab olema prognoositavate alade osas piisavalt üldistav, et hoida ära veel riigi kaitse alla mitte võetud muististe rüüstamine.

Prognoosimise eesmärk ei ole seega kinnistute täpsusega hinnangute andmine, vaid arheoloogilistele allikatele tuginedes laiemate alade ära märkimine, kus hiljem detailplaneeringute koostamisel, projekteerimistingimuste andmisel või kaevetööde tegemisel tuleb kas olla äärmiselt tähelepanelik või tagada arheoloogilise leire⁷ või eeluuringu⁸ tegemine, mille tulemusel otsustakse igal juhul individuaalselt edasine lahendus, sh täiemahuliste arheoloogiliste uuringute vajadus ning meetoodika.

⁶ Arheoloogiapärandi kaitse Euroopa konventsioon. Artikkel 5 (RT II 1996, 36, 134)

⁷ Leire – arheoloogiapärandi otsimine maastikul visuaalse vaatluse ning väikesemahuliste šurfide või muu pinnaseuuringu abil, arheoloogiliste leidude kogumine

⁸ Eeluuring – arheoloogilise kultuurikihi tuvastamine ja esmane kirjeldamine enne kaeve-, ehitus- ja muid mullatöid või teaduslikul eesmärgil. Tuvastatud arheoloogilisest kultuurikihist kogutakse teavet selle ulatuse ja teabemahukuse kohta, mille alusel saab hinnata edasise uuringu mahtu ning meetoodikat.

Detailplaneeringu koostamise käigus tehtud leire/eeluuringute tulemusi saab võtta arvesse kruntimisel, hoonestusalade määramisel, haljasalade kavandamisel jms. Aladel, kus DP ei ole kohustuslik ja uusi rajatise luuakse projekteerimistingimuste alusel, tuleb sama eeluuring teha projekteerimise ajal. Kui eeluuringute käigus selgub, et planeeringualal on nt arheoloogiline matmispaik, kiviaegne asulakoht vms, tuleb nendele aladele ehitamist igati vältida.

Arheoloogiapärandi kui kõigi ühise omandi (arheoloogilised leiud kuuluvad leidmise hetkest riigile) säilimise tagamiseks on üldriiklik huvi maastiku senise maakasutuse säilimine, mistõttu uuringute rahastamise kohustus on üldjuhul seatud muutusi soovivale osapoolle. KOV, olles ühelt poolt osa avalikust võimust ning teiselt poolt maastikumuutusi võimaldava planeeringu koostaja, saab uuringute ulatuse ja struktuuri määramisel arheoloogilise prognoosi koostamiseks vajaliku hanke/tellimuse kokku panekul küsida nõu Muinsuskaitseametilt (vt ka lisa 3), samuti prognoosi alusel üldplaneeringusse lisatavate arheoloogiliselt tundlike aladele edasiste tingimuste sõnastamisel üldplaneeringus.

Arheoloogilisest prognoosist tulenevad alad ja tingimused võib Muinsuskaitseameti hinnangul lisada üldplaneeringu põhilahenduse kooskõlastuse ajaks.

3.2.2. Olemasolevad ja potentsiaalsed miljöövärtuslikud alad

Kohalikku kultuuripärandit silmas pidades võivad miljöövärtuslikud alad olla nii tüüpilised kui ka eriilmelised ehitatud keskkonnad. Miljöövärtuslike alade määratlemisel soovitame analüüsida väljakujunenud asustusstruktuuri ja teevõrku ning muid paigale omaseid väärtusi: krundi suurust, hoonestuslaadi, hoonestuse ja muid kujundamise elemente, ehitusmaterjale, maakasutust jms. Miljööaladele seatavad kaitse- ja kasutustingimused peaksid tagama uue hoonestuse ja maakasutuse sobitumise vanaga, et olemasolevad väärtused säiliks ja tõuseksid esile (PlanS § 75 lg 1, p 16).

Miljööväärtuslike alade ja väärtuslike üksikobjektide määramisel saab kasutada varasemaid uuringuid, sealhulgas nii ruumilise planeerimise alaseid soovitusi⁹ kui ka Eesti Vabaõhumuuseumi¹⁰ ja Muinsuskaitseameti tellitud valdkondlikke uuringuid. Viimased on enamasti leitavad Muinsuskaitseameti arhiivist (Pikk 2, Tallinn), enamik neist on digitaalselt olemas ka Muinsuskaitseameti kodulehel ja registris:

1. Maaehituspärand (<https://register.muinas.ee/public.php?menuID=rehemaja&action=list>)
2. Matmispaikade register (<https://register.muinas.ee/public.php?menuID=burialplace>)
3. Muistised ja pärimuspaigad (<https://register.muinas.ee/public.php?menuID=placeinfo>)
4. 20. sajandi väärtuslik arhitektuur (<https://register.muinas.ee/admin.php?menuID=architecture>)
5. Koolimajad (https://register.muinas.ee/ftp/XX_saj._arhitektuur/alusuuringud/Maakoolimajad/Maakoolimajad%20koos.pdf)
6. Vallamajad (https://register.muinas.ee/ftp/XX_saj._arhitektuur/alusuuringud/Vallamajad/20saj.Vallamajad.pdf)
7. Palvemajad (https://register.muinas.ee/ftp/XX_saj._arhitektuur/alusuuringud/Palvemajad/palve.pdf)
8. Militaarpärand (<https://register.muinas.ee/public.php?menuID=militaryheritage>)

Vajadusel võib teha täiendavaid inventeerimisi ja/või koguda infot kohaajaloolastelt jms.

3.2.3. Ajalooliselt väärtuslikud üksikobjektid, sh vaimse kultuuripärandi objektid

Soovitame kaardistada mälestistest ja miljööväärtuslikest aladest välja jäävad ajalooliselt väärtuslikud hooned, monumendid, pühakohad, kalmistud, sillad, teed, tähised jne, mis on väärtuslikud eelkõige kohaliku kogukonna identiteedi ja koha eripära alalhoidjatena (MuKS § 3 lg 2). Analüüsida nende seisundit ning lisada säilimiseks ja kasutuseks vajalikud tingimused (PlanS § 75 lg 1 p 16).

⁹ Nt Miljööväärtused linnas. Keskkonnaministeerium 2004 <https://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:14410>, Miljööväärtused maapiirkonnas. Põlva, 2011 https://maakonnaplaneering.ee/documents/2845826/18717812/1_Miljoovaaertused_maapiirkonnas_25032011.pdf

¹⁰ Kask, R. Taluarhitektuuri väärtused ja miljööväärtuslike alade planeerimispraktika Eesti maapiirkondades. EVM, 2015 https://evm.ee/uploads/files/EVM%20toimetised/Toimetised4/EVM_toim-4-art3-Kask.pdf

Kultuuriväärtust võivad kanda ajaloosündmustega ning kultuuritegelaste elu ja tegevusega seotud paigad, kohaliku või piirkondliku kombestikuga seotud kohad ja nähtused, samuti kohapeal tuntud muistenditega seotud paigad, mis on sageli kohalikele inimestele eneseteadvustamise, samastumise ja rekreatsiooni kohtadeks.

Näiteks on Lõuna-Eestile omased pika ajaloo ja elava kultuuritraditsiooniga ristipuud ja -metsad, mis on kujunenud paljude inimpõlvade rituaalse maastikukasutuse tulemusena. Kultuuriministeeriumi ajalooliste looduslike pühapaikade arengukava käigus on kaardistatud üle Eesti palju looduslikke pühapaiku (allikaid, puid, kive, hiiekohti jms). Üle Eesti on mitmes rahvusvahelises projektis Riigimetsa Majandamise Keskuse juhtimisel kaardistatud pärandkultuuri objekte nii metsas kui ka mujal. Infot piirkondlikult oluliste paikade kohta leiab:

1. RMK hallatavalt pärandkultuuri kaardilt (<https://geoportaal.maaamet.ee/est/Teenused/Kaardirakendused/Parandkultuuri-kaardirakendus-p160.html>)
2. RMK kodulehelt (<https://www.rmk.ee/metsa-majandamine/parandkultuur>,
<https://www.rmk.ee/metsa-majandamine/parandkultuur/lisalugemist>)
3. Maa-ameti geoportaali ristipuude kaardilt (<https://geoportaal.maaamet.ee/est/Teenused/Kaardirakendused/Ristipuude-kaardirakendus-p540.html>)
4. Ajalooliste looduslike pühapaikade inventuuride kohta saab infot Muinsuskaitseametist.

3.2.4. Maastikupilt ja väärtuslike maastike piiride täpsustamine

Soovitame analüüsida väärtuslike vaateid ja märkida vaated kultuurilooliselt olulistele objektidele, määratleda vaatekoridorid kaartidel. Keskkonna kultuuristamisel on soovitatav väärtustada varasemate põlvkondade tööd. Ajalooline väärtus võib olla näiteks maastikumustril, millest võib leida muinas-, mõisa-, talu- ja kolhoosiaegset maastikku. Väärtuslik võib olla näiteks maastik, milles on kiviaiad, vared, lahtised madalad kraavid, alleed, veskipaisud, veskijärved jm kultuurilist eripära väljendavad objektid.

Kokkuvõte

Muinsuskaitseamet pärandivaldkonna eksperdi ja väärtustajana on planeerimisprotsessides avatud ja koostööaldis! Oleme valmis oma seisukohti ja soovitusi alati ka silmast silma kohtumistel selgitama. Me hindame, hoiame ja astume samme inimeste ehitatud keskkonna säilitamise ja tasakaalustatud arengu nimel, sest just inimese loodud kultuur on meie identiteedi aluseks. Inimese rajatud (elu)keskkond annab füüsiliselt ja igapäevaselt tajutavana ka tänapäeval edasi sajandite pikkust ajalugu.

Täiendavate küsimuste korral palume pöörduda Muinsuskaitseameti maakonnanõuniku, valdkonna juhi ja nõuniku poole: <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/kontakt>.

Muinsuskaitseaduse, määrused, korduma kippuvad küsimused, nõunike kontaktandmed leiab meie kodulehelt: www.muinsuskaitseamet.ee. Muinsuskaitseaduse edukaks rakendamiseks vajab Muinsuskaitseamet kõigi abi ja tagasisidet, ainult siis on Eesti kultuuripärand väärtustatud ja hoitud. Kui tuleme toime mineviku mõtestamise ja säilitamisega, saame hakkama ka tuleviku määramatusega!

Lisa 1

Tabel üldplaneeringus riiklikus registris oleva ehitus- ja ajaloopärandi soovituslikuks kajastamiseks. Tabelis olev tekst on näidis ja info, eesmärgiga hõlbustada tabeli koostamist ja selle loogikat. Sõltuvalt kohaliku omavalitsuse kultuuripärandi eripärast võib tabel kajastada kõiki omavalitsuse territooriumil asuvaid mälestisi, kuid ei pea kajastama kõiki üksikmälestisi, kui neid on valla territooriumil väga palju. Siis on mõistlik kajastada mälestisi liigiti koondatult – nt lohukivid, kivikalmed jm ühe tabeli kirjena. Tabeli koostamine ei ole kohustuslik. Tabeli formaat annab võimaluse mälestiste teemad ülevaatlikult koondada.

Tabel koostatakse Muinsuskaitseameti nõunike, KOV-i ja planeerija koostöös.

Reg- nr	Mälestise nimi	Seisund	Praegune/tulevane (soovituslik) kasutus/nõuded hooldamiseks	Soovitused/Märkused

23816	Räpina mõisa peahoone	rahuldav	Kasutuses (muuseum, muusikakool), osaliselt restaureerimisel.	Hoida avalikus kasutuses. Kannab kogukonna identiteeti, selgitab ajalugu, pöörab tähelepanu kohalikele kultuuritegelastele, on kultuurikeskus.
27174	Vabadussõja mälestussammas	rahuldav	Tagada pidev hooldus.	
303400	Rapla KEK	hea	Osaliselt kasutuses kontori- ja spordihoonena .	Hoida avalikus kasutuses. Hoone tüpoloogiaga sobivad funktsioonid: büroo, kaubandus, toidlustus, sport, loomakeskus
27863	Kuivajõe kõrtsihoone	halb	Võimalusel võtta kasutusele kogukonna kooskäimise kohana (kõrtsihoonena).	Sobivad funktsioonid: söögikoht, kontserdi-, jms ürituste kohana, majutusasutusena vms.

Lisa 2 – näidistabel arheoloogiapärandi käsitlemiseks üldplaneeringus

Liik	Arheoloogiamälestise tüüp	Seisund/asukoht maastikul:	Soovitavad tegevused:	Leevendavad meetmed maakasutuse negatiivse mõju leevendamiseks mälestise säilimisele:
Elupaigad	kiviaja asulakohad	<ul style="list-style-type: none"> • metsamaa • täiskasvanud puisniit • künnipõld • õueala • rohumaa • haljasala • jms 	<p>maa senine sihtotstarbeline kasutamine (loodus)turism, sageli koos loodusväärtustega (rannamoodustised)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • põllumaa puhul kasutada senisest künnikihist sügavale mitte minevaid maaharimisviise • metsamaa puhul võib teha raiet maapinda mitte kahjustades; maapinda mitte mineraliseerida • uute hoonete või rajatiste ehitamist üldjuhul mitte kavandada

				<ul style="list-style-type: none"> • kaevetööde vajadusel tagada arheoloogilised uuringud
	<p>raua- ja keskaegsed asulakohad</p>	<ul style="list-style-type: none"> • olemasolevad külade tuumikalad • põllumaa • metsamaa Jms 	<p>maa senine sihtotstarbeline kasutamine</p>	<ul style="list-style-type: none"> • põllumaa puhul kasutada senisest künnikihist sügavale mitte minevaid maaharimisviise • metsamaa puhul võib teha raiet maapinda mitte kahjustades; maapinda mitte mineraliseerida • kaevetööde vajadusel tagada arheoloogiliste uuringud
<p>Kindlustatud kohad</p>	<p>muinasaegsed ja keskaegsed linnused, kindlustatud mõisad jms</p>	<ul style="list-style-type: none"> • eramaa, riigi või KOV maa; • metsamaa, rohumaa; • õueala, haljasala 	<ul style="list-style-type: none"> • maa senine sihtotstarbeline kasutamine • kogukonna kooskäimiskoht • turism 	<ul style="list-style-type: none"> • rekonstruktsioone, vaateid segavaid väikevorme või ehitisi/rajatise linnusele ja selle põhivaatesuundadesse mitte kavandada • soovitatav on hoida korras jalgrajad, linnusele juurdepääsu tagavad trepid jms • mootorsõidukite juurdepääsu piiramine jms • metsamaa puhul võib teha raiet maapinda mitte kahjustades, maapinda mitte mineraliseerida

Matmispaigad	kivikalmed, kääpad	<ul style="list-style-type: none"> • metsamaa • täiskasvanud puisniit • künnipõld (enamasti söodialad põllu sees) • rohumaa/õueala/haljasala 	maa senine sihtotstarbeline kasutamine	<ul style="list-style-type: none"> • kivikalmete ja kääbaste alal on maaharimine keelatud • kivikalmete piirkondi saab kasutada väiksemate rohusööjate karjamaana • üldjuhul (kui tegemist pole kompleksmälestisega koos loodusliku pühapaigaga) võib kivikalmete ja kääbaste ümbert ja pealt puid ja võsa eemaldada kalmekonstruksioone ja maapinda kalmete/kääbaste vahel kahjustamata
	maa-alused kalmistud	väga sageli muust maastikust selgelt eristuv kõrgem kungas (metsamaa, maatulundusmaa/õueala vms)	maa senine sihtotstarbeline kasutamine	<ul style="list-style-type: none"> • metsamaa puhul maapinda mitte mineraliseerida
	kalmistud keskaegsete kirikute ja kabelite juures	<ul style="list-style-type: none"> • kasutusel olevat kirikut ümbritsev kirikuaed (võib olla suurem) • mahajäetud kabelite puhul metsamaa/põllumaa jms 	maa senine sihtotstarbeline kasutamine	<ul style="list-style-type: none"> • kaevetööde vajadusel tagada arheoloogilised uuringud
	rekonstrueeritud kivikalmed	<ul style="list-style-type: none"> • haljasalad • metsamaa • põllumaa 	kogukonna kooskäimiskoht; turism	<ul style="list-style-type: none"> • juurdepääsu- ja käiguteede hooldus, rekonstruktsioonide hooldus (niitmine, võsa eemaldamine)
Pühapaigad	Kultuspaigad: kivid, puud, allikad	<ul style="list-style-type: none"> • metsamaa • täiskasvanud puisniit • künnipõld • õueala • rohumaa • haljasala • jms 	maa senine sihtotstarbeline kasutamine	<ul style="list-style-type: none"> • metsamaal asuvate ajalooliste looduslike pühakohtade puhul arvestada, et sellel alal ei ole võimalik metsa majandamisel kasutada uuendusraieid • künnitegevus suunata 5–15 meetri kaugusele

	Looduslikud pühapaigad, ohverdamiskohad	<ul style="list-style-type: none"> • metsamaa • täiskasvanud puisniit • künnipõld • õueala • rohumaa • haljasala • jms 	maa senine sihtotstarbeline kasutamine	<ul style="list-style-type: none"> • metsamaal asuvate ajalooliste looduslike pühakohtade puhul arvestada, et sellel alal ei ole võimalik metsa majandamisel kasutada uuendusraieid • pühakspidamisele viitavad märgid säilitada (lintidega puud jms)
Muistsed tööpaigad	Muistsed põllusüsteemid	<ul style="list-style-type: none"> • metsamaa • täiskasvanud puisniit • künnipõld (pigem aktiivsetel künnipõldudel ei ole säilinud) • õueala • rohumaa • haljasala • jms 	maa senine sihtotstarbeline kasutamine	<ul style="list-style-type: none"> • põllukivihunnikute ja -peenarde alal peab maaharimist (küнд) keelama • metsamaa puhul võib teha raiet maapinda mitte kahjustades, maapinda mitte mineraliseerida • muistseid põllusüsteeme saab kasutada väiksemate rohusööjate karjamaana, heinamaana vms
	Muistsed rauatootmise ja -töötlemise kohad	<ul style="list-style-type: none"> • metsamaa • täiskasvanud puisniit • künnipõld • rohumaa • õueala • haljasala 	maa senine sihtotstarbeline kasutamine	<ul style="list-style-type: none"> • põllumaa puhul kasutada senisest künnikihist sügavale mitte minevaid maaharimisviise • metsamaa puhul võib teha raiet maapinda mitte kahjustades, maapinda mitte mineraliseerida • kaevetööde vajadusel tagada arheoloogilised uuringud
	Sadamakohad	<ul style="list-style-type: none"> • metsamaa • täiskasvanud puisniit • künnipõld • rohumaa • õueala • haljasala 	maa senine sihtotstarbeline kasutamine	<ul style="list-style-type: none"> • põllumaa puhul kasutada senisest künnikihist sügavale mitte minevaid maaharimisviise • metsamaa puhul võib teha raiet maapinda mitte kahjustades, maapinda mitte mineraliseerida

				<ul style="list-style-type: none"> • kaevetööde vajadusel tagada arheoloogilised uuringud
Muu	Muud – völlumäed, lahingupaigad jms	<ul style="list-style-type: none"> • metsamaa • täiskasvanud puisniit • künnipõld • rohumaa • õueala • haljasala 	maa senine sihtotstarbeline kasutamine	<ul style="list-style-type: none"> • põllumaa puhul kasutada senisest künnikihist sügavale mitte minevaid maaharimisviise • metsamaa puhul võib teha raiet maapinda mitte kahjustades, maapinda mitte mineraliseerida • kaevetööde vajadusel tagada arheoloogilised uuringud

Lisa 3 – näidis lähteülesanne prognoosimata arheoloogiapärandi analüüsiks

Arheoloogiline eeluuring Rail Baltic trassi valikul

I etapp - kameraaltöö

Eesmärk

Rail Baltic raudteetrasside valikul veel leidmata ning riiklikult kaitsmata arheoloogilise kultuuripärandi (kiviaeg – 18. sajand) välja selgitamine ja hindamine

Teostaja

Uurimist, mis toob kaasa mälestise muutumise (§ 34 lg 1), võib teha (§ 36 lg 2) ettevõtjale ja vastutavale spetsialistile Muinsuskaitseameti väljastatud pädevustunnistuse alusel. Pädevustunnistust ei vaja riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutus ning avalik-õiguslik juriidiline isik, kes teeb selliseid töid seaduse või põhimääruse alusel (§ 36 lg 1). Vastutaval spetsialistil peab tegevusloa saamiseks olema arheoloogia-alane kõrgharidus (§ 37 lg 4).

Uuringute sisu:

- 1) Olemasoleva arheoloogilise informatsiooni koondamine trasside kulgemise alal, st olemasolevate arheoloogiamälestiste ja kaitsmata arheoloogilise kultuuripärandi kohta arhiivides (Muinsuskaitseameti arhiiv, Tallinna Ülikooli Ajaloo Instituudi arheoloogia arhiiv jne) ning teaduskirjanduses oleva info kogumine ja süstematiseerimine
- 2) Töö ajaloolise kaardimaterjaliga
- 3) Edasiste Rail Baltic väljaalitud trassile jäävate arheoloogiliste objektide väliuuringute metoodika ja uurimistöo tegevuskava koostamine

Uuringute aruanne:

Töö tulemus on aruanne (seletuskiri, plaanimaterjal jm asjakohased lisad), milles on välja toodud kameraaltöö käigus välja selgitatud võimalikud arheoloogilise kultuuripärandi asukohad ja iseloomustus, metoodika arheoloogilise kultuuripärandi uurimiseks, teisaldamiseks ja eksponeerimiseks enne ehitustööde algust. Eraldi tuleb aruandes välja tuua arheoloogiapärand, mille puhul tuleb tagada selle säilimine *in situ*.

Aruande seletuskirjas peab olema:

- 1) Uurimistö kirjeldus ja kokkuvõte (läbitöötatud arhiivi- ja kaardimaterjali ülevaade)
- 2) Arheoloogiamälestise tunnustele vastavate objektide loetelu koos väärtushinnanguga
- 3) Uurimise käigus leitud muu kultuuripärandi loetelu koos asukoha, lühiiseloostuse ning väärtushinnanguga (registreerimisväärtus, täpsemate mõõdistamiste ja uuringute vajadus vms)
- 4) Kokkuvõte ja ettepanek, milline trassivõimalus on ekspertide arvates arheoloogiapärandile kõige vähem kahju tekitav

Arheoloogilise eeluuringu II etapp (välitöö) tehakse pärast trassi valiku selgumist.